

PRIKAZI, KRITIKA I BIBLIOGRAFIJA

ПОЛЕВАЯ ГЕОБОТАНИКА, том III (Poljska geobotanika, tom III), redakcija **E. M. Лавренко** i **A. A. Корчагин**. — Akad. nauka SSSR, Botanički institut im. V. L. Komarova, izd. „Nauka”, Moskva — Lenjingrad, 1964, str. 530, cena 3 r. i 40 kop.

Poljska geobotanika, tom III, nastavak je četvorotomnog kapitalnog metodološkog dela, čiji je prvi tom izašao 1959. godine (prikazao M. M. Janković u »Arhiv bioloških nauka« XII, 3/4, 1960., Beograd), a drugi 1960. (prikazao M. M. Janković u »Glasnik Instituta za botaniku i botaničke bašte«, T. VII, n.s., No 1/4, 1972., Beograd). Kao i predhodni, i ovaj tom poljske geobotanike urađen je pod opštom redakcijom istaknutih sovjetskih naučnika i botaničara, akademika E. Lavrenka i prof. A. A. Korčagina, uz saradnju i drugih poznatih sovjetskih stručnjaka fitoekologa i geobotaničara.

Ovaj, III tom Poljske geobotanike, posvećen je proučavanju biljnih zajednica, sa rasmatranjem opštih pitanja geobotanike i izlaganjem savremenih metoda ispitivanja fitocenoza. Osim toga, pažnja je posvećena i dinamici vegetacijskog pokrivača, razvojnim sukcesijama vegetacije u različitim geografskim zonama, kao i uticaj životinja na vegetaciju.

Knjiga je podeljena na sledeće velike delove: **I. Postavljanje ekoloških profila i probnih površina; II. Sastav biljnih zajednica; III. Određivanje obilja i karaktera rasporeda biljaka u zajednicama; IV. Dinamika vegetacijskog pokrivača; V. Uticaj životinjskog naselja na životne zajednice.**

U prvom delu, pod naslovom »**Tipovi i sadržaj geobotaničkih ispitivanja. Izbor probnih površina i postavljanje ekoloških profila**« (napisao A. A. Junatov), govori se najpre o tipovima geobotaničkih ispitivanja i daje osnovna klasifikacija, a zatim se prelazi na način izbora probnih površina; autor ističe da je opis vegetacije (i drugih pokazatelja) na probnim površinama, pored poljskog dnevnika, veoma važna dokumentacija geobotaničara i da je zato i njihov izbor od prvostepenog značaja. On raspravlja o principima i metodima izdvajanja probnih površina, spornim pitanjima koja se u vezi sa time javljaju, pa daje i odgovarajuća metodska uputstva. Na isti način obrađeno je pitanje postavljanja ekoloških profila, pri čemu se ističe njihov veliki značaj za egzaktno proučavanje vegetacije, kao i za povezivanje biljnih zajednica sa postojećim uslovima staništa.

U drugom delu knjige govori se o **Specijskom (florističkom) sastavu biljnih zajednica i metodima njegovog proučavanja** (napisao A. A. Korčagin). Tu se razlikuju floristički sastav, florističko bogatstvo i flo-

ristička zasićenost zajednice. Svaki od ovih pojmova detaljno je objašnjen i daje se iscrpan opis metoda njihovog ispitivanja. U poglavlju **Unutarspecijski (populacioni) sastav biljnih zajednica i metodi njegovog proučavanja** (napisao A. A. Korčagin) govori se o biotipovima, cenopopulacijama, ekotipovima (ekološkim rasama), klimatipovima (geografskim ekotipovima), cenoekotipovima, ekoelementima, izoreagentima, morfobiološkim grupama, modifikacijama, ekadama, luzusima i aberacijama. Svaki od ovih pojmova detaljno je obrazložen, ukazano je na njihov međusobni odnos u okviru jedne vrste, pa je data i vrlo pregledna šema — grafikon koji slikovito objašnjava ekološku strukturu vrste. Posebno su izložene metode proučavanja strukture cenopopulacija.

Drugom delu knjige pripada takođe i poglavlje **Određivanje uzrasnog sastava populacije vrsta u zajednici**, koje je obradio T. A. Rabotnov. On, u Uvodu, ističe da je svaka vrsta u zajednici, odnosno njena populacija, zastupljena sledećim oblicima individualne egzistencije: a) živa semena (ili plodovi), a u izvesnim slučajevima vegetativni začetci, koji se raznose ovim ili onim agensima; b) klice; c) mlade (juvenilne) biljke, koje se od odraslih odlikuju oblikom i veličinom liske; d) odrasle biljke u vegetativnom stanju; e) odrasle biljke u generativnom stanju; f) biljke, koje povremeno nisu razvile nadzemne izdanke, u stanju sekundarnog mirovanja. U vezi s tim daju se odgovarajući **metodi za određivanje brojnosti živih semena i plodova, koji se nalaze u zemljištu i na njenoj površini, za određivanje brojnosti jedinki koje imaju nadzemne organe, i za određivanje broja jedinki koje se nalaze u stanju sekundarnog mirovanja.**

Ovom delu knjige pripada i poglavlje **Životne forme viših biljaka i njihovo izučavanje**, napisano od strane I. G. Serebrjakova. Pošto je u Uvodu objasnio šta treba podrazumeti pod »životnom formom«, kao i istorijat i značaj proučavanja životnih formi za upoznavanje biljnih zajednica, autor daje **Pregled klasifikacija životnih formi biljaka**, klasifikacija prema različitim autorima kao i svoju sobstvenu, vrlo razrađenu i vrlo iscrpno obrazloženu. Ukratko data je i **Evolucija životnih formi biljaka**, a na kraju je izložen **Program proučavanja životnih formi biljaka.**

Sledeći deo knjige, **Određivanje obilja i karaktera rasporeda biljaka u zajednicama**, odnosi se ustvari na pitanje **određivanja obilja i osobenosti rasporeda vrsta u prirodnim biljnim zajednicama** (autor V. M. Ponjatovskaja). Posle kratkog **Uvoda**, prelazi se na **pokazatelje obilja vrste**, od kojih se navode brojnost, pokrovnost, obim (prostorno), raspored i frekvencija. Da bi se svi ovi pokazatelji mogli evidentirati i proučiti potrebno je izdvojiti probne površine, pa autor izlaže principe i metode na osnovu kojih se to čini. Posebno i vrlo iscrpno govori se o **načinima ocene obilja vrste**. Najzad, izlažu se **Obrada materijala i Načini grafičkog prikazivanja rezultata ispitivanja.**

Sledeći, četvrti deo knjige, odnosi se na dinamiku vegetacijskog pokrivača. Poglavlje **Izučavanje smena vegetacijskog pokrivača** (autor V. D. Aleksandrova), govori najpre o **smenama biljnog pokrivača**, pri čemu se ukazuje na **vekovne smene** (čitave vegetacije) i na **delimične smene** konkretnih zajednica na jednom istom mestu. Posebno se raspravlja o katastrofalnim smenama, o smenama prilikom stvaranja kul-

turnih zajednica, o sukcesijama, o klimaksu, itd. Iscrpno su prikazani **Metodi izučavanja smena vegetacijskog pokrivača**, pa su ti metodi klasifikovani u okviru nekoliko osnovnih grupa.

Poslednji deo knjige posvećen je pitanju **uticaja životinjskog naselja na biljne zajednice**. U poglavlju **Izučavanje uticaja nadzemnih kičmenjaka na biljni pokrivač** (autor A. G. Voronov) u uvodu se prethodno ukazuje na cenološki značaj kičmenjaka, odnosno na značaj biljnih zajednica za kičmenjake koji u njima žive, pa se na osnovu toga značaja i uloge koju imaju svi kičmenjaci grupišu u nekoliko grupa. Zatim se prelazi na **Ispitivanje uticaja kičmenjaka na vegetaciju i Metode** kojima se ti uticaji mogu proučavati. Autor razlikuje metode za ispitivanje direktnog uticaja životinja na vegetaciju, metode za ispitivanje uticaja životinja na zemljište, zatim specifične metode koji se odnose na ispitivanje uticaja životinja na vegetaciju u različitim landšaftima (šumskim, stepskim, pustinjским, visokoplaninskim, vodenim, itd.). Posebno su izloženi metodi za proučavanje brojnosti životinjskog naselja, kao i metodi koji se odnose na sakupljanje životinja i očuvanje prikupljenih egzemplara.

U poglavlju **Ispitivanje zemljišne faune i neka posmatranja insekata pri geobotaničkim proučavanjima**, koje je napisao M. S. Giljarov, ukazuje se najpre na značaj beskičmenjaka u životu vegetacije, posebno njihov uticaj na zemljište. Posebno su izloženi metodi izračunavanja i proučavanja zemljišnih mikroorganizama, a posebno insekata u nadzemnim delovima vegetacije. Zatim, metodi fiksacije i sređivanja sakupljenog materijala.

Posebno poglavlje, napisano od strane H. V. Arnoljdi, posvećeno je **proučavanju insekata u stepskim i pustinjским zajednicama**.

Na kraju, može se reći da III tom **Poljske geobotanike** predstavlja vrlo vredno i korisno metodološko delo, koje treba preporučiti svima koji se bave proučavanjem vegetacijskog pokrivača. Sa završnim, IV-tim tomom (koje je u međuvremenu izašlo), Poljska geobotanika predstavljaće kapitalnu fitocenološku i fitoekološku, pa i biogeocenološku, metodsku monografiju, koju treba što više koristiti i primenjivati u samom istraživačkom radu, ali i kao izvor znanja u vezi sa nizom teorijskih pitanja iz geobotanike.

Prof. Dr M. M. Janković